

OFFICE OF THE
TAX OMBUD

XILETELO XA SWIVILELO

***SWA MULAVISISI WA
SWIVILELO SWA XIBALO -
LESWI U FANELEKE KU SWI
TIVA***

Sikena ku fikelela Xiletelo xa Swivilelo eka xitirhisiwa xa wena xa xidijiti

TaxOmbudSA

@TaxOmbudSA

@TaxOmbud

Office of the Tax Ombud

#TaxpayersRightsMatter

Xihlambanyo xa hina

Ku tiyisisa vukahle.

Xivono

Ku tiyisisa ntshembo wa vahakelaxibalo eka vulawuri bya xibalo.

Ntirho wa Vurhumiwa

Ku va chanele ya vuswikoti, yo tiyimela, ya nkamboyamelatlhelorin'we no ololoxa kahle eka vahakelaxibalo.

Maendlelo

Vutihlamuleri

Vahakelaxibalo va na mfanelo yo kuma swivangelo swo twisiseka no twala hi swiboho na magoza lama tekiweke.

Vutiylimeli

Eka ku tirhana na swivilelo swa vahakelaxibalo, Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo u tirha hi ku tiyimela yexe ku hambana na SARS.

Vukahle

Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo u tirha hi ndlela ya kahle minkarhi hinkwayo.

Vuswikoti

Hofisi ya Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo yi tiyisisa leswaku swivilelo hinkwaswo swa vahakelaxibalo swi ololoxiwa hi ku hatlisa na hi ndlela ya vuswikoti.

Vuhundla

Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo u khoma mivulavurisano hinkwayo na vahakelaxibalo hi ndlela ya xihundla handle ka loko a nyikiwile mpfumelelo hi muhakelaxibalo.

Nkamboyamelatlhelorin'we

Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo u ta xopaxopa swivilelo swa muhakelaxibalo hi ndlela ya kahle.

HI HINA VA MANI?

Ku nyanyula vutitshembi bya muhakelaxibalo

OTO yi tumbuluxiwile hi Nhlangula 2013 ku ndlandlamuxa sisiteme ya vulawuri bya xibalo. Ku fikela nkarhi wolowo, a ku ri hava chanele yo ololoxa yo tiyimela yoxe ya vahakelaxibalo lava a va hetile maqhinga hinkwawo yo endla swivilelo eka SARS naswona ku fikela sweswi a va nga si enerisiwa. Tanihi chanele yo ololoxa eka vahakelaxibalo, hi hisekela ku tiyisisa leswaku vahakelaxibalo va kuma vukorhokeri bya xiphurofexinali na makhomiwelo ma kahle lama va faneleke ku suka eka SARS na OTO.

XANA VUKORHOKERI BYA HINA HI BYIHI?

Xileriso xa Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo i ku xopaxopa no ololoxa xiphigo xihia na xihi xa muhakelaxibalo mayelana na mhaka ya vukorhokeri, kumbe ya maendlelo kumbe ya malawulelo leyti tumbulukaka ku suka eka matirhiselo ya swipimelo swa Nawu wa Xibalo hi SARS. Ku engetela, hi ku komberiwa hi Holobye kumbe eka pfhumba ra Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo hi ku pfumeleriwa hi Holobye, hi xopaxopa timhaka tihii kumbe tihii ta sisiteme na leti timbulukaka na leti xakelanaka na mhaka ya vukorhokeri kumbe matirhiselo ya swipimelo swa Nawu wa Vulawuri bya Xibalo kumbe swipimelo swa maendlelo kumbe swa malawulelo swa Nawu wa Xibalo.

HIKOKWALAHO KA YINI U FANELE KU TIRHISA VUKORHOKERI BYA HINA?

- Byi nyikiwa u nga hakelangi nchumu tanihi muhakelaxibalo. Vukorhokeri a byi hakerisiwi – i mahala!
- A hi voyamelangi etlhelo rin'we.
- Hi na mfikelelo eka sisiteme ya xibalo ya SARS ku tiyisisa timhaka na vuxokoxoko hi ku tiyimela.

TIMHAKA TA SISITEME: LESWI U FANELEKE KU SWI TIVA

Mhaka ya sisiteme i mhaka yo karhi leyi nga tekiwaka tanihi xivangelo xa masungulo xa xivilelo lexi khumbaka kumbe lexi nga ta khumba vahakelaxibalo vo tala eka sisiteme ya xibalo. Timhaka ta sisiteme ti nga tumbuluka hi mhaka ya ntirho wo karhi wa tisisiteme ta SARS, leswi SARS yi mpfampfarhutisaka no tirhisa tipholisi xiswona, mikhova kumbe maendlelo, kumbe leswi SARS yi tirhisaka xiswona kumbe kumbe ku papalata swipimelo swa swinawana.

XANA HI BOXA NJHANI TIMHAKA TA SISITEME NA LETI TUMBULUKAKA?

Loko hi boxa no kambisia timhaka to hambanahambana leti vahakelaxibalo va hlanganaka na tona, OTO yi langutisa timhaka to fana na:

- nkucetelo wa mhaka ya timfanelo ta muhakelaxibalo;
- nkucetelo wo biha wa mhaka ya SARS;
- matikelo ya mhaka; na
- nhlayo ya vahakelaxibalo lava khumbekkeke.

Kwalaho hi humesa xiringanyeto xa ximfumo xo veka timhaka leti yisaka eka xiboho xa hina xo boxa mhaka tanihi mhaka ya sisiteme kumbe leyi tumbulukaka.

XANA U VIKА RINI XIVILELO?

Loko u nga se tshunelela Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo, vahakelaxibalo va fanele va tiyisisa leswaku va hetisile maqhinga ma switshuxo swa le ndzeni swa swivilelo swa SARS handlekaloko ku ri na **swiyimo swo khorwisa** swo ka u nga endli tano.

Ku kongomisa xivilelo eka SARS, muhakelaxibalo u fanele ku tshunelela Hofisi ya Vufambisi bya Swivilelo ya SARS (CMO) eka **0860 121 216** kumbe eka eFiling. Loko u nga enerisekangi na sweswi mayelana na leswi SARS yi nga khomisa swona xivilelo xa wena, kumbe loko SARS CMO yi nga se hetisisa xivilelo xa wena endzhaku ka 21 wa masiku ma bindzu ku sukela eka siku leru u vikeke hi rona, u nga tshunelela Hofisi ya Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo.

Loko xivilelo xa wena xi wela eka xileriso xa hina, hi ta xi amukela, lavisisa no nyika swinginganyeto eka SARS mayelana na leswi yi nga ololoxisaka xiswona xivilelo.

XANA HI SWIHI SWIYIMO LESWI KHORWISAKA?

Nawu wa Vulawuri bya Xibalo wu veka timhaka leti kucetelaka leti landzelaka leti Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo a faneleke ku ti tekela enhlokweni loko a kumisia loko ku ve xiyimo xa "khorwisa":

- xikombelo lexi tumbuluxaka timhaka ta sisiteme;
- hetiso wa maqhingga ma switshuxo swa swivilelo wu ta vanga ku tikeriwa ko tlula mpimo eka mukomberi; kumbe
- hetiso wa maqhingga ma switshuxo swa swivilelo wu tikomba onge wu ta humesa mbuyelo eka nkarhi lowu Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo a twaka wu twala.

Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo u fanele ku tivisa muvileli leswaki ku ta tekiwa xiendlo xihi, loko xi ri kona.

LESWI MULAVISISI WA SWIVILELO SWA XIBALO A NGA KOTIKI KU SWI ENDLA

Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo a nge xopaxopi:

- xinawana kumbe pholisi;
- pholisi ya SARS kumbe endlelo leri humevelaka hi ntoloveloo;
- mhaka leyi faneleke hi nkaneto na aphili ehansi ka nawu wa Xibalo, handle ka mhaka ya malawulelo leyi xakelanaka na nkaneto na aphili; na
- mhaka ya xibalo leyi nga ekhoto kumbe xiboho lexi endliveke ekhoto.

Xivutiso xa Muhakelaxibalo:

Mhaka ya mina ya xibalo se yi le khoto kambe ndzi lava leswaku OTO yi ndzi pfuna ekhoto mayelana na nyimpi ya mina na SARS.

Nhlamulo ya Mulavisisi wa Swivilelo swa:

Ha tisola, Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo a nge koti ku nghenelela eka mhaka leyi nga eka khoto ya nawu.

XANA HI TIRHA NJHANI?

Hi hisekela ku ololoxa xivilelo xa wena hi xihatla

Matshalatshala ma hina ma xintshuxo xa xivilelo ma katsa leswi landzelaka:

- Kambisisa no xopaxopa xivilelo xa wena ku kumisia loko xi wela eka xileriso xa hina no lulamisa nhlahluvo wa masungulo wa xivilelo xa wena.
- Loko xi nga weli eka xileriso kumbe xi vikiwile nkarhi wu nga si fika, mbuyelo wa papila ra nkambisiso ri ta rhumeriwa eka muhakelaxibalo.
- Loko xi wela eka xileriso naswona Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo a tshemba leswaku SARS yi tsandzekisile muhakelaxibalo hi maendlelo, vulawuri kumbe a yi fikelelangi switshembiso swa yona swa vukorhokeri, swinginganyeto swa leswaku xi nga ololoxiwa njhani swi ta rhumeriwa eka SARS.
- SARS yi ta hlamlula eka xiviko xo hetelela mayelana na hi laha va ololoxeke hakona xivilelo, laha Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo a nga ta kambisisa no rhumela papila ra hetisiso eka muhakelaxibalo laha ku kombisiwa hi laha xivilelo xi nga ololoxiwa ha kona.

Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo a nga kumisia leswi nxopaxopo wu faneleke ku endliya ha kona. Leswi swi nga katsa ku ringanyeta leswaku xivilelo xi ololoxiwa hi ku tirhisa vulamuri na ololoxa ehandle ka khoto loko swi fanerile.

SWIRLINGANYETO SWA MULAVISISI WA SWIVILELO SWA XIBALO EKA SARS

Swirlinganyeto swa hina a swi bohi eka SARS kumbe muhakelaxibalo. Hambiswiritanu, loko u nga amukeli swirlinganyeto swa hina, u ntshuxekile ku rhumela swivangelo leswi eka Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo eka 30 wa masiku yo amukela swirlinganyeto swa hina. Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo a nga katsa swivangelo leswi nyikiweke eka xiviko ku ya eka Holobye kumbe Khomixinara ehansi ka xiyenge xa 19 xa Nawu wa Vulawuri bya Xibalo.

HI TINYIKETELA NJHANI EKA XIHUNDLA?

Hofisi ya Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo yi bohiwa hi nawu ku sirhelela vuxokoxoko bya muhakelaxibalo ya xihundla naswona vatirhi va hina hinkwavo va sayina Xihlambanyo xo Khoma Xihundla.

Swilaveko leswi swa vuhoodla swi vekiwile eka Xiyenge xa 21(2) xa Nawu wa Vulawuri bya Xibalo. Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo na munhu wihi na wihi loyi a yimelaka ematshan'wini ma Mulavisisi wa Swivilelo va nge paluxi vuxokoxoko bya muxaka wihi na wihi lebyi kumiweke hi kumbe ematshan'wini ya Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo, handle ka loko ma laveka eka ku tirha mitirho ya byona na timfanelo ehansi ka Nawu.

Nawu wu vula leswaku SARS yi fanele yi pfumelela Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo ku fikelela vuxokoxoko lebyi xakelanaka na matimba na mitirho swa Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo.

U VIKANJHANI XIVILELO?

GOZA RA 1: KUMA FOMO YA XIVILELO

- Eka inthanete eka www.taxombud.gov.za
- Hi nyama ku suka eka OTO eMenlyn Corner, 2nd Floor, 87 Frikkie de Beer Street, Menlyn, Pretoria
- Hi riringho eka **0800 662 837**
- Imeyili complaints@taxombud.gov.za

GOZA RA 2: TATA FOMO HI NTALO

Vuxokoxoko lebyi landzelaka byi fanele ku va eka fomo ya swivilelo:

- Mavito hi ntalo
- Nomboro ya vutitivisi na nomboro ya phasipoto
- Nomboro ya rheferense ya xibalo
- Vito ra ntsariso ra Khamphani/CC/Thirasiti
- Nomboro ya ntsariso ya Khamphani/CC/Thirasiti
- Vuxokoxoko bya vutihlanganisi:
 - Nomboro ya riqingho ra le kaya
 - Nomboro ya selifoni
 - Nomboro ya fekisi
 - Nomboro ya riqingho ya bindzu
 - Imeyili adirese
 - Adirese ya vutshamo
 - Adirese ya poso
- Vuxokoxoko bya xivilelo:
 - Muxaka wa xibalo
 - Muxaka wa swivilelo
 - Nkarhi wa lembexibalo
- Tsalwa ra xiyimo xa ntiyiso wa xivilelo xa wena hi ku landzelelana, ku katsa na tinomboro hinkwato ta kheyisi leti faneleke xivilelo ku suka eka SARS, no khomanisa matsalwa hinkwawo mo seketela.
- Tiyisisa leswaku u tirhisa nomboro ya rheferense ya xibalo leyi faneleke.
- Kombisa mbuyelo lowu u wu tsakelaka eka xivilelo xa wena.

Loko hi kumile fomo ya xivilelo xa wena, OTO yi ta nghenisa xivilelo no humesa papila ro amukeriwa.

GOZA RA 3: SAYINA NO TSALA SIKU EKA TIFOMO HINKWATO

Loko u tirhisa muyimeri, u fanele ku rhumela papila ra xinawu ra vuyimeri na tikhopi ta wena leti tiyisisiweke na ta muyimeri wa wena ta ID.

U nga kopa **Fomo ya Papila ra Vuyimeri bya Xinawu** ku suka eka webusayiti ya OTO ehansi ka **Swivilelo**.

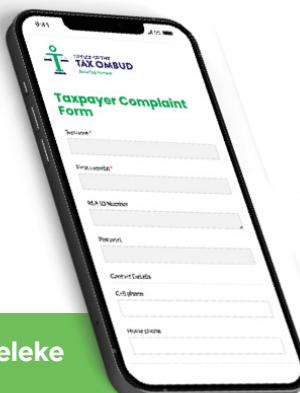
Tsundzuka leswaku muvileri na muyimelamuhakelaxibalo va fanele ku sayina tifomo.

U KOMBERIWA KU TSUNDZUKA: Loko u nyika vumbhoni lebyi nga ringanelangiki ku seketela xivilelo xa wena, OTO yi ta sindziseka ku herisa mhaka. Hi le thelo, u nga nyikiwa nkarhi wun'wana wo nyika vumbhoni lebyi faneleke.

KU HUMELELA YINI ENDZHAKUKALOKO XIVILELO XI VIKIWILE?

- OTO yi ta kambisia mhaka no kumisia loko xivilelo xi wela eka xileriso xa hina naswona loko xivilelo xi hetile maqhinga ma swivilelo ma SARS. Loko maqhinga ma nga endliwangi ku sungula, hi ta languta loko wena tanahi muvileri u nyiketile swiyimo swo khorwisa swa ku ka u nga endli tano, kumibe loko Mulavisiwa wa Swivilelo swa Xibalo a nga ku boxela swiyimo leswi khorwisaka swo ka u nga hetisangi maqhinga ma swivilelo ma SARS ku sungula. OTO yi ta tlhela va tiyisisa loko swipimelo swin'wana swi tirha no langutisa loko xivilelo xi twala.
- Loko ku ve swivilelo swi le ka xileriso xa OTO (leswi vulaka leswaku ku na ntsandzeko wa vukorhokeri, maendlelo na vulawuri ku suka eka SARS), OTO yi ta tlhela va ringanyeta eka va ka SARS leswaku xi yimo xi lulamisiwa njhani. Hi ta tlhela hi rhumela papila ra amukelo eka wena muhakelaxibalo.
- Loko kheyisi yi ariwile, papila ra mbuyelo ri ta rhumeriwa eka wena na swivangelo swo yi ala.

Tiyisisa leswaku u tata swivandla hinkwaswo leswi faneleke no khomanisa matsalwa hinkwawo mo seketela.

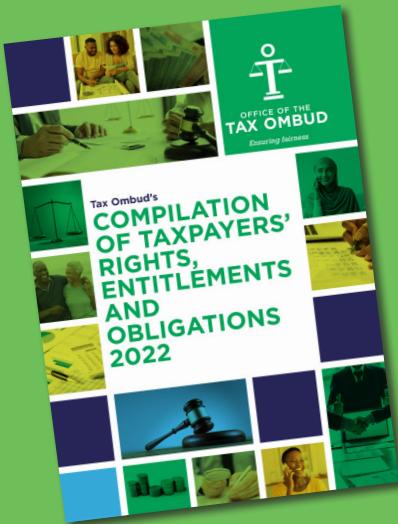
TIVA TIMFANELO TA WENA

OTO yi ya emahlweni yi hisekela ku tlakusa ndzinganano wa kahle exikarhi ka matimba ma SARS na mitirho na swiboho swa muhakelaxibalo, swiololoxi na timfanelo. Hi humesile **Nhlengeleto wa Timfanelo ta Vahakelaxibalo, Mikateko ya Xipalamende na Swiboho** na vuxokoxoko mayelana na timfanelo na mikateko ya xipalamende na swiboho swa muhakelaxibalo mayelana na timhaka ta vona ta xibalo na mimbhurisano na SARS na OTO.

Nhlengeleto lowu a hi nsindziso "Nawumbisi wa Timfanelo" kambe i nhlengeleto wa milawu leyi nga kona eka matsalwa mo hambanahambana, ku katsa na Vumbiwa, nawu wa xibalo na matsalwa man'wana ma mfumo.

Timfanelo tihi na tihi na mikateko ya xipalamende leswi ku vulavuriwaka hi swona eka Nhlengeleto swi fanele hi minkankatso no pimeriwa eka xiymo lexi pfumeleriwaka hi nawu. Nhlengeleto a wu sivi, ku tlula kumbe ku hundza nawu wihi na wihi, nawu wa ntoloveloo kumbe maendlelo leswi xakelanaka na vulawuri bya xibalo.

Vahakelaxibalo va tsundzuxiwa ku lava mpfuneto loko vo tshuka va lave ku sindzisa timfanelo ta vona. Swi tekeriwa enhlokweni leswaku ku sindzisa timfanelo ta munhu swi lava xiendlo xa khoto xo durha.

Nhlengeleto wa Timfanelo ta Vahakelaxibalo, Mikateko ya Xipalamende na Swiboho swa kumeka eka webusayiti ya Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo.

XIVIKAVUKORHOKERI

Hofisi ya Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo yi tiyimiserile ku twa ku suka eka wena mayelana na vukorhokeri lebyi hi byi nyikaka kumbe ndlela yo antswa leyi hi nga ku tirlhelaka hi yona. Loko u ri na xikheno mayelana na ntokoto wa kahle, xivilelo mayelana na vukorhokeri lebyi nga enerisiki, kumbe u ri na xiringanyeto xa leswaku hi nga antswisa njhani vukorhokeri bya hina, u komberiwa ku tihlanganisa na hina eka communications@taxombud.gov.za.

Hi nga tihlanganisa na wena tanahi xiphemu xa phuroseya hina ya nxopaxopo.

Menlyn Corner, 2nd floor, 87 Frikkie De Beer Street, Pretoria, 0181

Senthara ya Tiqingho **0800 662 837**
Imeyili complaints@taxombud.gov.za

www.taxombud.gov.za

NANDZULO

Mahungu lama nyikiweke eka tsalwa leri ya sirheleriwile hi milawu ya vun'winyi bya nhundzu naswona a ya nge kopiwi, hangalasiwi kumbe ku cinciwa hi xikongomelo xihi na xihi xa bindzu. Mahungu lama nga kona eka xibukwana lexi a ma ri lama lulameke hi nkarkhi wo ya eku kandziyisiweni kambe ma nga va ma cincile. Loko ku ri na ku kanakana hi ku lulama kumbe loko u ri hava nkandziyiso wa sweswi wa xibukwana lexi u komberiwa ku fonela Senthara ya Vutihlanganisi eka 0800 662 837 ku tiyisisa.

Xibukwana lexi xikongomelo xa xona i ku nyika mahungu ntsena naswona a xi anakanyiwi ku va xi ri xikombo xa nawu. Ku tirlisiwa ka mahungu lama hi munhu wihi na wihi ku ta va ku ri ku lava /tsakela ka munhu yaloye.

Hofisi ya Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo a yi yimeli, bumabumeli kumbe ku ringanyeta leswaku swikumiwa kumbe vukorhokeri leswi vuriwaka eka tsalwa leri swa laveka eka swilaveko swa munhu wo karhi. Mulavisisi wa Swivilelo swa Xibalo a nga amukeli ndzhawalo wihi na wihi hikwalaho ka ku lahlekeriwa kwishi na kwishi, ku onhakeriwa, minxavo na thakelo, leswi nga kumiwaka hi ku kongomisa kumbe ku nga ri hi ku kongomisa hikwalaho ka swihoxo swihi na swihi kumbe ku tshika leswi kumekaka eka tsalwa leri.

NB: Mahungu a ma sivi milawu yihi na yihi naswona vahlayi lava nga na ku kanakana hi mayelana na xiphemu xihi na xihi xa mahungu lama kombisiweke eka xiletelo va fanele va langutisa milawu leyi faneleke, kumbe va lava mavonelo ya ximfumo ku suka eka munhu loyi a thwaseke ku ringanelia.